

**ПЕДАГОГІКА
ВИЩОЇ ШКОЛИ:
МЕТОДОЛОГІЯ,
ТЕОРІЯ,
ТЕХНОЛОГІЇ**

І том

3. Калюжный А.А. Использование психотехник в формировании имиджа учителя / А.А. Калюжный // Вестник интегративной психологии. - Ярославль-Москва: МАПН, 2004. - №25, С. 109-111.]
4. Калюжный А.А. Технология построения имиджа учителя / А.А. Калюжный // Гуманитарное образование в школе: теория и практика. 2004. - № 5.
5. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжный. - М.: Владос, 2004. -394 с
6. Ковальова О.О. Модель формування позитивного іміджу суб'єкту освітньої діяльності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_SND_2007/Psihologia/19122.doc.htm
7. Радченко А.Є. Формування іміджу педагога – вимога сучасності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Pedagogica/22850.doc.htm
8. Рудакевич М. Імідж державного службовця// Управління Освітою. – 2001. - № 13 В
9. Суглобова Л. Г. Слагаемые профессионального имиджа педагога (педагогические чтения). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nsportal.ru/vuz/pedagogicheskie-nauki/library/>
10. Якушева С.Д. педагогический имидж современного преподавателя высшей школы. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sibac.info/index.php/>

УДК 37.378. 124

Н.О. Сінельнікова

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРА PEDAGOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHER: ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND STRUCTURE

Резюме. Подано стислу загальнонаукову характеристику педагогічної культури майбутнього вчителя, розкрито сутність цього поняття завдяки з'ясуванню структурних компонентів та її основних складових.

Ключові слова: «культура», «педагогічна культура», «структура педагогічної культури».

Резюме. Подана краткая общенаучная характеристика педагогической культуры будущего учителя, раскрыта сущность этого понятия через раскрытие структурных компонентов и ее основных составляющих.

Ключевые слова: «культура», «педагогическая культура», «структура педагогической культуры».

Summary. Short scientific description of pedagogical culture of future teacher is given, essence of this concept is exposed through disclosure of structural components and its basic constituents.

Key words: «culture», «pedagogical culture», «structure of pedagogical culture».

Постановка проблеми. Людина як культурно-історична особистість формується в процесі власної діяльності, засвоює мову, прилучається до традицій і цінностей, що існують у суспільстві, оволодіває властивими для конкретного суспільства і його культури прийомами і

навичками діяльності. Вона – продукт загальнолюдської культури, її представник і носій.

Педагогічна культура є складовою загальної культури особистості, що втілює у собі духовні цінності освіти і виховання (педагогічні знання, теорії, концепції, накопичений педагогічний досвід, професійні етичні норми) та матеріальні (засоби навчання і виховання), а також способи творчої педагогічної діяльності, які слугують соціалізації особистості в конкретних історичних умовах.

Основне поле діяльності вчителя полягає у створенні культурного середовища та знаходженні свого місця в ньому (вибір цінностей, середовища життєдіяльності та способів культурної самореалізації). Виконання цього завдання передбачає виховання педагога нового типу, який здатен увести школяра в культуру, навчити його бачити, відчувати, думати, коригувати індивідуальний розвиток, а також допомогти йому адаптуватися до життя і здійснити творчу самореалізацію й життєве самовизначення.

Таке уявлення про педагогічну діяльність дає змогу наповнити новим змістом образ педагога-професіонала, який спроможний будувати свою життєдіяльність в культурних формах, організовуючи освітній простір таким чином, щоб культурообразне буття актуалізувалося і для включених у цей простір школярів.

Автори науково-педагогічних досліджень накопичили значний досвід щодо пояснення феномена «педагогічна культура» майбутнього вчителя (О. Гармаш, В. Гриньова, Н. Крилова, П. Щербань, О. Кобенко та ін.), вчителів, педагогів, освітян (О. Бондаревська, І. Зязюн, В. Луговий, О. Рудницька та ін.). Було висвітлено різні аспекти професійної діяльності викладача вищого навчального закладу та з'ясовано шляхи формування його педагогічної культури (А. Барабанщиков, О. Гура, С. Одарюк, В. Сластьонін та ін.).

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури розкрити основні сутнісні характеристики педагогічної культури та її складові.

Культура завжди відігравала значну роль у розвитку людської цивілізації і з часом удосконалювалася. Поняття «культура» спочатку застосовували в значенні «обробка землі». Згодом воно набуло іншого значення – культивування духу. філософ, політичний діяч Риму Цицерон використовує, цей термін для характеристики внутрішнього світу людини, коли йдеться про культуру душі. У Середньовіччі існувало поняття розумової, духовної культури. В епоху Відродження до системи цінностей духовної культури долучаються ідеї гуманізму. Гуманісти привносять у духовну культуру свободу суджень, сміливий критичний дух. Якщо античні філософи дотримувалися заповіді «Пізнай самого себе», то філософи Ренесансу обрали іншу – «Твори самого себе», вважаючи, що людина сама творить свою долю, живе за власним розумом, тобто духовна культура є процесом удосконалення самої людини. Видатні діячі епохи Відродження поклали початок новій світській культурі, не тільки зверненої до людини, а й похідної від неї.

Культура Відродження орієнтувалася на індивідуальний тип духовної діяльності, який і сьогодні є своєрідним еталоном творчої особистості.

Починаючи з XVII століття, термін «культура» використовується ширше не лише для визначення окремих напрямів, способів, результатів діяльності людини, а й для з'ясування того, що вона створила і що існує поряд із природою. Вперше в такому тлумаченні цей термін застосував у 1684 р. німецький філософ С. Пуфендорф, якого згадує А. Флієр [6]. У науковій літературі тепер можна зустріти безліч, часом таких, що різняться між собою, визначень поняття «культура». Ще в 1964 році американські дослідники А. Кребер і К. Клакхон зібрали 257 визначень культури і більше 100 спроб визначити це поняття описово. У повсякденній свідомості під культурою часто розуміють культурність особистості, відносячи сам термін до оцінних понять, широко живаючи словосполучення «культура розуму», «культура почуттів», «культура поведінки», «фізична культура» та ін. Культурологи підраховали, що в сучасній літературі існує 500 визначень культури. Це свідчить про багатовимірність феномена культури, оскільки остання виражає глибину людського буття.

У сучасних умовах діють, як зазначає Т. Селецька [4], декілька підходів до розуміння сутності культури, які стали теоретико-методологічною основою вирішення завдань формування педагогічної культури майбутнього вчителя. Це: особистісний підхід, тобто обґрунтування культури як творчої самореалізації особистості, котра є суб'єктом культурно-історичного процесу (О. Кудін, Л. Коган, Л. Круглова, М. Межуєв та ін.); діяльнісний підхід – пояснення культури як специфічного способу людської діяльності (В. Давидович, І. Вишневецький, Н. Злобін, М. Коган, О. Ханова та ін.); аксіологічний підхід – віддзеркалення культури як системи цінностей (С. Анісімов, О. Василенко, М. Дьомін, С. Дробницький, О. Забужко та ін.).

Неоціненна роль у розробленні поняття «педагогічна культура» В. Сухомлинського, який ще у 1966 року зазначав: «Педагогічна культура – це жива творча педагогіка повсякденної творчої праці та педагогіка, в якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя» [5, 146]. Згідно з його дослідженням, педагогічна культура неможлива без оволодіння надбаннями загальнолюдської культури – науковими, моральними знаннями та естетичними цінностями. Педагогічна культура – це певний ступінь оволодіння вчителем соціокультурним досвідом людства, глибокі знання про методологію науки та вміння використовувати її досягнення на практиці в різноманітних інноваційних формах, психологічна підготовленість вчителя. Вперше теоретичне поняття «педагогічна культура» В. Сухомлинський увів у своїй праці «Розмова з молодим директором школи» [5].

Педагогічна культура як спеціальне наукове поняття не є усталеним. Воно потребує всебічного розгляду, оскільки – це педагогічна система і водночас її елемент, особистісне утворення, діалектична інтегрована

єдність педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються і вдосконалюються під час різноманітної педагогічної діяльності і спілкування. Так, В. Гриньова [1] розглядає педагогічну культуру як діалектичну інтегровану єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей, цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей і цінностей-відношень. Вони є своєрідними осями координат, що визначають модель педагогічної культури, спрямовують і коригують у соціальному, духовному, професійному й особистісному просторі діяльність учителя. Авторка визначає педагогічну культуру, як складний соціально-педагогічний феномен, що включає певні структурні компоненти особистості, які гармонійно поєднуються між собою. Це: науковий світогляд і наукові знання, ерудиція, духовне багатство, особливі особистісні якості (гуманізм, справедливність, вимоглива доброта, толерантність, тактовність, прагнення до самовдосконалення), культура педагогічного мислення, психолого-педагогічна і методична підготовка, досконале володіння педагогічною технікою, позитивний педагогічний імідж, зовнішня естетична привабливість, комунікативна культура, розвинуте професійно-педагогічне мислення, професійна компетентність, педагогічна майстерність, етична поведінка (знання норм професійної етики, здатність визнавати власні помилки, мовний та діловий етикет).

Педагогічна культура, за В. Гриньовою [1], має дві форми прояву: статичну та динамічну. Якщо статична форма відображає її як наявний рівень, який забезпечує її подальший розвиток, то динамічна форма педагогічної культури виявляється в розвитку вміння реагувати на зміни в навколишній дійсності й оточенні, самоудосконалюватися відповідно до умов навколишнього середовища, використовуючи набуту систему педагогічних цінностей, що відповідає більш високим (конструктивному, евристичному, творчому) рівням культури. Завдяки динамічній формі під час педагогічної діяльності створюються умови для розвитку особистості та її педагогічної культури. В цьому процесі розвитку вбачається сутність і діалектика педагогічної культури: статична форма переходить у динамічну, яка потім, заперечуючи саму себе, переходить у статичну, але на вищому рівні розвитку культури вчителя. Як статична, так і динамічна форми, їхня діалектична взаємодія проявляються лише у професійно-педагогічній діяльності й спілкуванні, відображуючись у кожному з компонентів педагогічної культури.

Інший науковець, О. Бондаревська [3], визначає педагогічну культуру як якісну характеристику не лише особистості окремих педагогів та інших людей, що присвятили себе навчанню і вихованню, а й життєдіяльності та виховних відносин суспільства в цілому. Як явище суспільного життя педагогічна культура охоплює різноманітні прояви педагогічної дійсності і є складною за ієрархією динамічною системою, компонентами якої виступають певні рівні педагогічної практики, а також педагогічний професіоналізм та педагогічна майстерність. Авторка

дотримується думки, що структура педагогічної культури має кілька рівнів: соціально-педагогічний, науково-педагогічний, професійно-педагогічний, особистісний. Більш доречним вона вважає визначення педагогічної культури як «...частини загальнолюдської культури, в якій найбільше відобразилися духовні та матеріальні цінності освіти й виховання, а також засоби творчої діяльності» [3, 38], необхідні для обслуговування історичного процесу зміни поколінь, соціалізації особистості, здійснення освіти і виховання.

Науковці О. Кобенко, П. М. Щербань та П. П. Щербань [7] визначають такі складові педагогічної культури: наукова ерудиція; загальна і національна культура; педагогічні здібності; педагогічна майстерність; педагогічна етика; культура мовлення; культура спілкування; духовне багатство; наукова організація праці; прагнення до самовдосконалення.

Сім важливих компонентів педагогічної культури визначають О. Барабанщикова і С. Муцинов [2]. Йдеться про: ідейність і професійну підготовленість вчителя; педагогічну спрямованість; гармонію розвинутого інтелекту; високу моральність та естетичну зрілість; творчі підвалини педагогічної майстерності; науковий потенціал викладача; педагогічно спрямоване спілкування і поведінку; спрямованість на самовдосконалення.

Отже, до основних складових педагогічної культури відносять: педагогічну спрямованість; психолого-педагогічну ерудицію; гармонію розвинутих інтелектуальних і моральних якостей; високу педагогічну майстерність й організованість; уміння продуктивно поєднувати навчально-виховну і науково-дослідницьку діяльність; сукупність професійно важливих якостей; педагогічно спрямоване спілкування і поведінку; постійне самовдосконалення.

З цього випливає, що педагогічна культура – надзвичайно змістовне та різнобічне поняття. Процес формування педагогічної культури майбутнього вчителя є складним, динамічним і багатограним, кінцевим результатом якого є досконалий рівень сформованості педагогічної культури, а проміжними – сформованість професійної позиції, професійна компетентність, педагогічна етика, педагогічна майстерність.

Висновки. Проблема культури є вічною і завжди актуальною. Проте останнім часом до цієї проблеми прикута особлива увага філософів і політологів, соціологів і культурологів, психологів і педагогів. Пояснюється це тим, що в Україні будується нове демократичне суспільство, а можлива демократизація суспільства обов'язково передбачає високий рівень культури усього населення.

Глибокі соціальні й економічні зрушення, що спостерігаються на початку третього тисячоліття в Україні, спонукають до реформування системи освіти, що має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Лише компетентна, самостійна і відповідальна, з чіткими громадянськими позиціями індивідуальність, а, точніше,

вихована людина, здатна до оновлення суспільства, забезпечення державності України, розвитку її економіки та культури.

Сьогодні педагогічна професія висуває підвищені вимоги до особистісних і професійних якостей сучасного вчителя. Виконання цих вимог дає фахівцеві можливість оволодіти високою педагогічною культурою, оскільки вона є вищим ступенем відповідності рівня розвитку особистості й професійної підготовленості педагога до специфіки педагогічної діяльності. Це особистісно-опосередкований педагогічний професіоналізм, що уможливує здійснення педагогічної діяльності на вищому рівні її соціальних, гуманних, моральних, власне педагогічних, наукових і спеціальних критеріїв.

Література:

1. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. А. Нобеля. – 2011. – № 1 (1). – С. 21–26.
2. Барабанщикова А. В. Педагогическая культура / А. В. Барабанщикова, С. С. Муцинов. – М.: Просвещение, 1980. – 208 с.
3. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1999. – № 3. – С. 37–43.
4. Селецька Т. В. Розвиток педагогічної культури – основа успішної роботи педагога // Т. В. Селецька, Т. О. Сливінська / Педагогічна культура педагога. – Миколаїв, 2009. – 48 с.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – 640 с.
6. Флиер А. Я. Культура как смысл истории // Общественные науки и современность. – 1999. – № 6. – С. 153–154.
7. Щербань П. Сутність педагогічної культури // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 67–72.

УДК 378. 147

М.І. Сметанський

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ CERTAIN ASPECTS OF THE ACTIVATION OF THE EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITY OF THE STUDENTS

Резюме. У статті з'ясовано причини, які породжують небажання студентів учитись, визначено умови активізації їх навчально-пізнавальної діяльності, наведено приклади реалізації означених умов у практиці педагогічного процесу вищих навчальних закладів.

Ключові слова: «навчально-пізнавальна діяльність студентів», «активізація», «ситуація реальної зацікавленості», «зацікавленість процесом навчальної діяльності», «зацікавленість результатом навчальної діяльності».

Резюме. В статье раскрыты причины, которые отрицательно влияют на уровень познавательной активности студентов, обосновано условия активизации их учебной деятельности, приведены примеры реализации